

Τέσσερις θεματικές από το κείμενο του Freud (1918), “ **From the history of an infantile neurosis**”, S.E. The Hogarth Press, London, 1955.

Απόδοση : Σάββας Μπακιρτζόγλου, ψυχολόγος-ψυχαναλυτής

1.Οι διατροφικές διαταραχές ως αποτέλεσμα διακυμάνσεων στη σφαίρα της σεξουαλικότητας (στοματικό στάδιο).

Ο Freud (1917) υπογραμμίζει ότι το πρώτο αναγνωρίσιμο στάδιο της σεξουαλικής οργάνωσης (ψυχοσεξουαλική εξέλιξη) είναι το «στοματικό» ή «κανιβαλιστικό». Εδώ είναι που προεξάρχει το διατροφικό ένστικτο, ο σεξουαλικός σκοπός είναι η βρώσις. Η δυσλειτουργία του διατροφικού ένστικτου συνδέεται με την αποτυχία του οργανισμού να ελέγξει το σεξουαλικό ένστικτο. Στο στοματικό στάδιο ο σκοπός του σεξουαλικού ενστίκτου είναι μόνο ο κανιβαλισμός και η καταβρόχθιση. Οι προδιαθέσεις αυτές μπορεί να εμφανίζονται, μέσω παλινδρόμησης από ένα πιο εξελιγμένο στάδιο, με τη μορφή ενός φόβου ότι το υποκείμενο κινδυνεύει να φαγωθεί π.χ. από κάποιο ζώο, φοβία η οποία συμπτικνώνει/σημαίνει το άγχος ευνουχισμού στο οιδιπόδειο στάδιο.

Είναι ευρέως γνωστή μια νεύρωση των κοριτσιών η οποία προκύπτει σε μεθύτερα στάδια της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης, συνήθως κατά την εφηβεία ή αργότερα. Πρόκειται για την **ανορεξία** η οποία εκφράζει την αποστροφή του κοριτσιού προς την σεξουαλικότητα. Αυτή η νεύρωση σχετίζεται με το στοματικό στάδιο της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης.

Ο σεξουαλικός σκοπός ο οποίος ενυπάρχει στην στοματική οργάνωση εμφανίζεται σε στιγμιότυπα ερωτικού παροξυσμού κατά τα οποία ο εραστής μπορεί να ξεστομίζει «*θα μπορούσα να σε φάω με/από έρωτα*». Κατάλοιπα του στοματικού σταδίου υπάρχουν στα γλωσσικά ιδιώματα των ενηλίκων, επί παραδείγματι συχνά γίνεται λόγος για ένα πολύ «γευστικό» ερωτικό/σεξουαλικό αντικείμενο ή περιγράφουμε τα πρόσωπα τα οποία λατρεύουμε ως πολύ «γλυκά» κ.λ.π. Επίσης η σεξουαλικότητα του στοματικού σταδίου εκφράζεται στις στοργικές στιγμές των ενηλίκων με τα παιδιά κατά τα οποία οι πρώτοι συμπεριφέρονται σα νήπια π.χ. υποδουόμενοι/παιζοντας το λύκο ή τον σκύλο κ.λ.π. και απειλώντας τους μικρούς τους φίλους, δίκην αστείου, ότι θα τους καταβροχθίσουν.

Στα όνειρα, τα γλυκόγευστα αντικείμενα και τα γλυκά φαγητά συνήθως επέχουν θέση χαδιών ή σεξουαλικών ικανοποιήσεων.

2.Ο πρωκτικός ερωτισμός και οι συμβολικές προεκτάσεις του.

Μπορούμε να δούμε το πρωκτικό-σαδιστικό στάδιο ως μια εξέλιξη και συνέχεια του στοματικού. Το στοματικό στάδιο χαρακτηρίζεται από βίαια μυϊκή δραστηριότητα προς το αντικείμενο η οποία προετοιμάζει το άτομο στο να τρώει. Η παθητική ευεπίδεκτη λειτουργία της βρώσεως αποδεσμεύεται από την στοματική ζώνη και μεταφέρεται στην πρωκτική (πύλη- είσοδος διεισδύσεων).

Ο Freud (1917) διατείνεται ότι η πρωκτική συνιστώσα του σεξουαλικού ενστίκτου διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη δόμηση τόσο της σεξουαλικής ζωής όσο και της πνευματικής (μετουσίωση της πρωκτικής σεξουαλικότητας).

Βρίσκουμε εκδηλώσεις του (τροποποιημένου/ουδετεροποιημένου) πρωκτικού ερωτισμού στον τρόπο με τον οποίον μεταχειριζόμαστε/διαχειριζόμαστε το **χρήμα**. Κατά τη διάρκεια της ζωής μας αυτό το πολύτιμο υλικό προσελκύει πάνω του όλο το φυσιολογικό ενδιαφέρον το οποίο *πρωτογενώς* (παιδική ηλικία) το υποκείμενο είχε για τα κόπρανά του, το προϊόν της πρωκτικής ερωτογενούς ζώνης. Άλλως ειπείν, τα κόπρανα έχουν τη σημασία του χρήματος και αντίστροφα. Διαμέσου της πρωκτικότητας εγκαθίσταται η έννοια της **αποταμίευσης**. Πρόκειται για τον έλεγχο του στοματικού στοιχείου, δηλαδή της απληστίας, με την επικράτηση του πρωκτικού στοιχείου άλλως ειπείν της συγκράτησης.

Θα περιμέναμε από τον μέσο φυσιολογικό άνθρωπο να αναπτύσσει με το χρήμα σχέσεις απαλλαγμένες από λιβιδινικές επιδράσεις, δηλαδή να μην σεξουαλικοποιεί το χρήμα και να το διαχειρίζεται κατά τις απαιτήσεις της πραγματικότητας. Το αντίθετο συμβαίνει: συνηθίζουμε να ενδιαφερόμαστε για το χρήμα όχι με ορθολογικόν τρόπο αλλά με λιβιδινικό (σεξουαλικό) . Είναι σα να αποδίδουμε σ'αυτό όλη την απόλαυση που παίρνουμε από την αφόδευση (ηδονή συνδεδεμένη με τη λειτουργία της εκκένωσης).

Γίνεται κατανοητός τουλάχιστον ένας λόγος (η απόλαυση) για τον οποίον μια συχνά απαντώμενη διαταραχή στα μικρά παιδιά είναι η ακράτεια (εγκόπριση), αλλά καταλαβαίνουμε και το υπόβαθρο της ευχαρίστησης την οποία αποκομίζουν οι άνθρωποι μέσα από ανέκδοτα πρωκτικού περιεχομένου. Κατά τον Freud μέσω της διέλευσης της στήλης των κοπράνων, εν είδει κοπρώδους φαλλού, λαμβάνει χώρα η αυτοερωτική διέγερση του βλεννογόνου του εντέρου. Ο κοπρώδης φαλλός λειτουργεί σαν ένα ενεργητικό όργανο συμπεριφερόμενο όπως το πέος εντός της κοιλικής βλεννογόνου μεμβράνης.

Η αρχαιότερη και πρωτογονότερη σημασία των κοπράνων είναι αυτή του δώρου. Τα κόπρανα είναι το πρώτο δώρο του βρέφους, η πρώτη θυσία εκ μέρους της τρυφερότητάς του, ένα κομμάτι από το ίδιο το σώμα του, το οποίο είναι πρόθυμο να μοιραστεί αλλά μόνο με αυτόν που αγαπά. Ο Freud υπογραμμίζει σε ποιο βαθμό τα παιδιά κάνουν τα κακά τους μόνο κοντά σε ανθρώπους που γνωρίζουν και λατρεύουν. Αντίθετα δεν αναγνωρίζουν

στους ξένους αυτήν τη διάκριση. Η προσφορά/απώλεια/θυσία των κόπρανων στο όνομα της αγάπης για κάποιον αποτελεί το πρότυπο του ευνουχισμού. Είναι η έννοια του πρωκτικού ευνουχισμού, καθώς το παιδί υπεξαιρεί από το Εγώ του ένα μέρος σωματός του. Με αυτήν την έννοια η αγάπη κάποιου για το πέος του δε μπορεί παρά να εμπεριέχει και ψήγματα **πρωκτικού ερωτισμού**.

Ωστόσο τα παιδιά μπορεί να χρησιμοποιούν τα κόπρανα με τρόπο προκλητικό και εκδικητικό κατά του περιβάλλοντός τους. Εν τέλει, ο τρόπος με τον οποίον το παιδί διαχειρίζεται τα κόπράνά του εξαρτάται από το αν το θέλει να είναι υπάκουο ή όχι στο περιβάλλον του. Πρόκειται εδώ για τη στροφή στο αντίθετό της, του αρχαϊκού νόηματος των κόπρανων. Ο σωρός από κόπρανα ("gumus merdae") που οι κακοποιοί/εγκληματίες αφήνουν στον τόπο των αποτρόπαιων πράξεών τους φαίνεται να έχει διπλή σημασία: αυτήν της χλεύης αλλά και, παλινδρομώντας, αυτήν της επανόρθωσης, μέσω του «δώρου».

Σε μια μεθύτερη φάση της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης του υποκειμένου τα κόπρανα αποκτούν το νόημα του μωρού. Τα μωρά, όπως και τα κόπρανα γεννούνται από τον πρωκτό, και εύκολα νοσηματοδοτούνται ως δώρα. Τα κόπρανα/δώρα μετατρέπονται σε μωρά/δώρα. Άλλωστε συνηθίζουμε να αναφερόμαστε στα μωρά ως δώρα. Μια συνηθισμένη έκφραση είναι ότι μια γυναίκα δίνει ένα παιδί-δώρο στον άντρα. Ακόμα συχνότερα λέγεται ότι μια γυναίκα δέχεται το μωρό ως δώρο από έναν άντρα.

Από τη στιγμή που το χρήμα και μωρό έχουν το νόημα του δώρου, τότε το χρήμα δε μπορεί παρά να σημαίνει μωρό και ως εκ τούτου να είναι ασυνείδητα συνδεδεμένο με την γυναικεία ικανοποίηση. Το να δίνεις σε κάποιον λεφτά είναι να του προσφέρεις ένα μωρό.

Εν κατακλείδι, «κόπρανα», «μωρό» και «πέος» συνιστούν μια ενότητα, μια ασυνείδητη έννοια, την ιδέα πρωτίστως του «μικρού κομματιού» το οποίο κάποιος μπορεί εν τέλει να αποχωριστεί από το σώμα του.

Ας σημειωθεί ότι, κατά τον Freud η προοιδιπόδεια φάση στον άνθρωπο δε συνιστά παρά κατάλοιπο των συνθηκών οι οποίες επικρατούν επί μονίμου βάσεως σε πολλά είδη ζώων. Είναι δε επί της προοιδιπόδειας σεξουαλικότητας όπου ερείδεται η **μετουσιωτική/μεταρσιωτική** λειτουργία. Τω όντι, οι προγεννητικές συνιστώσες του σεξουαλικού δύνανται να μετουσιώνονται σε έργα τέχνης, σε πνευματικά δημιουργήματα και πάθος για την έρευνα.

3. Η πρωταρχική σκηνή (θέαση των γονιών που συνευρίσκονται).

Προεξάρχον ερώτημα του Freud στην ανάλυση της περιπτώσεως: η πρωταρχική σκηνή έλαβε χώρα στη φαντασία του ή πρόκειται για μια πραγματική εμπειρία;

Ο συγγραφέας σημειώνει ότι οι **σκηνές** παρατήρησης/θέασης των γονικών συνευρέσεων, τα συμβάντα αποπλάνησης κατά την παιδική ηλικία και των απειλών ευνουχισμού, είναι αναμφισβήτητα εγγενώς μεταδιδόμενες, μια **φυλογενετικά** μεταδιδόμενη κληρονομιά.

Και καταλήγει: «...σε ότι αφορά στον ασθενή μου, η αποπλάνησή του από τη μεγαλύτερη αδερφή του είναι μια αδιαφιλονίκητη πραγματικότητα. Γιατί να μην συνέβη το ίδιο και στην περίπτωση της θέασης της ερωτικής συνεύρεσης των γονιών του;». Συνεχίζει : «...όλα όσα βρίσκουμε στην προϊστορία των νευρώσεων αφορούν σε ό,τι το παιδί αρπάζει μέσα από την φυλογενετική του ιστορία, εκεί όπου η προσωπική του εμπειρία υπολείπεται» (σελ. 97).

Το υποκείμενο γεμίζει/συμπληρώνει τα κενά της ατομικής του αλήθειας, αντικαθιστά τα συμβάντα της ίδιας του της ζωής με τα συμβάντα της ζωής των προγόνων του. Ωστόσο ο Freud θεωρεί ότι μεθοδολογικά είναι λάθος για τον επιστήμονα να πιαστεί από μια φυλογενετική εξήγηση πριν να έχει εξαντλήσει κάθε οντογενετική καταβολή του ασθενούς του.

Ο συγγραφέας σημειώνει ότι η αποδοχή της σημασίας της παιδικής προϊστορίας συνάδει με την αναγνώριση της σημαντικότητας της προϊστορίας των προγόνων μας, ωστόσο την ίδια στιγμή μας εφιστά την προσοχή στην αναγκαιότητα μιας περαιτέρω διαλεύκανσης των ελατηρίων της φυλογενετικής προέλευσης. Ό,τι αρχικά συνέβη κατά τους προϊστορικούς χρόνους κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες μεταδίδεται στη συνέχεια στο άτομο εν είδει μιας προδιάθεσης επαναπρόσκτησής του, με αποτέλεσμα το πρωτογενές να τείνει να επανεμφανίζεται με τη μορφή ενός πραγματικού συμβάντος, εφόσον στη ενεστώσα ζωή του υποκειμένου επικρατήσουν ανάλογες συνθήκες με τις τότε.

4. Η πρωτογενής φαντασίωση της αναγέννησης (re-birth).

Ο Jung (στον Freud 1917) έδωσε μεγάλη προσοχή στη φαντασίωση της αναγέννησης η οποία φαίνεται να διαδραματίζει μια κυρίαρχη θέση στη φαντασιακή ζωή των νευρωτικών.

Ο «άνθρωπος με τους λύκους» επιθυμούσε ασυνείδητα να έχει τη δυνατότητα να το βάλλει στα πόδια από τον κόσμο και να **επιστρέψει πίσω** στη **μήτρα** της μαμάς του όχι μόνο για να ξαναγεννηθεί, αλλά και για να μπορεί να συνουσιάζεται με τον πατέρα, να προσλάβει αιμιμικτική σεξουαλική ευχαρίστηση από αυτήν και να γεννήσει σ'αυτόν ένα παιδί. Ωστόσο πρόκειται για ένα πιο αμβλύ υποκατάστατο, έναν ευφημισμό της φαντασίας του για αιμομικτική συνεύρεση με τη μαμά, μια αναγωγική σύντηξη αυτής της φαντασίας. Στην περίπτωση αυτήν το αγόρι ταυτίστηκε με αυτό το ίδιο του το πέος (γίνεται το πέος). Επομένως η φαντασία επιστροφής στη μήτρα έχει δύο όψεις, συμπληρωματικές η μία της άλλης, οι οποίες ικανοποιούν τόσο τη θηλυκή πλευρά του υποκειμένου όσο και την αρσενική του.

Η επιστροφή στη μήτρα, αφορά, σε τελευταία ανάλυση, στην επιθυμία του υποκειμένου να μπει εκ νέου μέσα στην κοιλιά της μαμάς του, στην ίδια κατάσταση όπως την εποχή που βρισκόταν εντός των γεννητικών οργάνων της, και να ξαναγεννηθεί έτσι ώστε να μπορέσει να αναρρώσει. Ο Freud στο σχετικό κείμενο υποστηρίζει ότι η φαντασία της αναγέννησης είναι μάλλον ένα παράγωγο της πρωταρχικής σκηνής, παρά το αντίθετο ότι δηλαδή η πρωταρχική σκηνή θα ήταν μια αντανάκλαση της.